

VOORAF

Wat de afgelopen tijd is opgevallen is de niet altijd als zinnig ervaren bemoeienis van de overheid met de boerenbranche. Dat gebeurt natuurlijk al heel lang en we hebben die overheid boven ons gesteld om alles een beetje in goede banen te leiden. Let op: **goede** banen!

Dan meer koeien en nu weer minder koeien, kopte Trouw het eerste weekend van maart. Ja, minister, u had van te voren kunnen bedenken dat meer koeien ook meer stront zouden opleveren. Nadenken (hoe raar het bij nadere beschouwing met een woord als 'na' er in ook is): **nadenken** doe je **vooraf**.

De vorige nieuwsbrief was voor drie lezers aanleiding voor een reactie. Zie verderop in deze nieuwsbrief. Veel leesplezier!

Dick de Jong

RABARBER

In het vroege voorjaar ontluikende rabarber.

Bij veel boerderijen is wel een overgeschoten stukje erf of moestuin, waar een pluk rabarber groeit. Nog even en we zien de grote bladeren weer staan te prijken. Fascinerend. Hollandser kan eigenlijk niet.

Anno 2016 hebben we daar - te - weinig oog voor. We houden ons vooral bezig met wat om ons heen gebeurt. En hebben kritiek op datgene waar we toch niets aan kunnen veranderen. Neem nou de vluchtelingencrisis. In veel oude boerderijen vinden we nog oude muurtegels. Afbeeldingstegels. Die tegels hebben we te danken aan

vluchtelingen. Mensen van elders, zoals uit Portugal, Spanje, Frankrijk. Zij hebben ons het vak van tegelbakken geleerd. Tegels met fraaie afbeeldingen, vaak in schitterende kleuren. Daar waren wij noordelingen veel te nuchter voor en misschien wel te zuinig. Zonder die vluchtelingen zaten we nu misschien wel allemaal tegen 'witjes' aan te kijken...

In de 17^e eeuw waren de boeren uit onze Alblasserwaard beste kaasmakers. Weet u van wie ze dat hebben geleerd? Van Arabieren. Mensen uit Syrië en omgeving, die als eersten ter wereld (zo'n zesduizend jaar terug) de eerste kaas produceerden. Waar kwamen die mensen vandaan zegt u...

Rabarber (schilderij van Arnout van Albada (2010),

Dat je over hetzelfde heel verschillend kunt denken, geeft hier de rabarber aan. Binnenkort zie je ze weer staan, overal. Ze ontluiken, zoals links te zien is. Je ziet het blad geboren worden. Natuur pur sang. Hierboven hoe de rabarberstelen keurig in een bosje, voorzien van twee maagdelijke elastiekjes, ergens in de keuken liggen. Te wachten op hun verdere bereiding.

Ook dit is boerencultuur: een boomgaard naast de boerderij, met in het gras keurig verspreide narcissen.

APOLOGISCHE SPREEKWOORDEN

De vorige editie startten we met deze bijzondere spreekwoorden. Waar het hierbij feitelijk om gaat is het beredeneren van een stelling. Waarom neemt men die stelling in, is veelal de vraag die bij een dergelijke uitspraak kan worden gesteld. Wat is de beredenering achter dat standpunt.

- 't Bloed trekt, zei de boer en hij kuste zijn kalf door een doornhaag.
- Botertje boven, zei de boer, maar de boterham was een twee zijden gesmeerd.
- Dat had ik niet gedacht, zei de boer, en hij viel van de wagen.
- 't Zijn al geen dokters die rode mutsen dragen, zei de boer, en hij zag een kuiper staan.
- D'een is de ander, zei de boer, en hij sliep bij zijn vrouws zuster.

HISTORISCH BESEF

Op een website staat informatie, die bedoeld is als richtlijn bij het restaureren van boerderijen en richt zich op Noord-Brabant. Die informatie is echter ook heel goed bruikbaar om historisch besef te kweken over dit onderwerp. Waarom moeten we nu zo zuinig zijn op onze boerderijen?

Wijngaarden

HISTORISCHE BOERDERIJ

De historische boerderijen, die nu nog resteren, vormen het tastbaar cultureel erfgoed van het platteland. De historische boerderij heeft zich door de jaren heen ontwikkeld als een karakteristiek bouwwerk, waarvan vaak nog vele historische onderdelen aanwezig zijn. Door de complexe ontwikkeling is geen boerderij hetzelfde en zijn er verschillen per streek. Sommige boerderijen hebben een monumentenstatus. Dat zijn de beschermde boerderijen, maar onder de niet beschermde bevinden zich ook zeer waardevolle exemplaren.

De boerderij maakt vaak deel uit van een complex agrarische bebouwing, bestaande uit de boerderij zelf (het hoofdgebouw), meerdere bijgebouwen, zoals een bakhuis, of een stookhuis, een of meer schuren en veelal

nog wat andere bouwsels. Dan is er het boerenerf met de streekeigen beplanting (solitaire monumentale bomen, boomgaard, geriefhout, hagen, houtwallen en singels). De onderdelen van een boerderijcomplex vormen de context en ondersteunen elkaar bij de belevingswaarde van het geheel.

De gebintconstructie.

HISTORISCHE WAARDEN VAN EEN BOERDERIJ

Een boerderij bezit historische waarden als herkenbare (vaak oorspronkelijke) karakteristieke elementen nog aanwezig zijn of op verantwoorde wijze, ten behoeve van een beter gebruik van de boerderij, zijn aangepast.

Als karakteristieken kunnen worden genoemd:

HOOFDSTRUCTUUR, MAAT EN SCHAAL

Bij de oudere boerderijen is de (dak)vorm en de richting van de boerderij vaak bepaald door de geografische en ecologische omstandigheden. De grootte was veelal afhankelijk van het vermogen van de boer, de grootte van de te verkrijgen materialen en de ontwikkeling door de jaren heen. Kenmerkend voor de boerderijen is het onderscheid tussen het woon- en bedrijfsgedeelte. Grof gezegd bestrijkt het woongedeelte veelal $\frac{1}{4}$, en het bedrijfsgedeelte gedeelte $\frac{3}{4}$ van de boerderij.

CONSTRUCTIE

Veel oudere boerderijen zijn vaak nog voorzien van een waardevol (dragend) houten gebint en kapconstructie. Deze houten gebinten worden vaak onderschat en zijn vaak (na honderden jaren) nog ijzersterk en vaak het oudste gedeelte van de boerderij. De jongere historische boerderijen hebben veelal balkdragende muren en een modernere kapconstructie.

En schuren.

EXTERIEUR

De boerderijen in onze streek zijn in eerste instantie van hout gebouwd. Dit werd later vervangen door het betere baksteen, wat nu zo kenmerkend is. Dat verstenen ging in fasen, eerst het voorhuis en steeds een stukje verder naar achter.

De daken waren of zijn nog met riet en later met dakpannen gedekt. Kenmerkend voor de oudere types zijn de laag aflopende dakvlakken (minder vatbaar voor wind en zo beter voor de constructie) en de kleine gevelopeningen. De schouw is het hart van de boerderij, van buiten te zien als een kleine sobere schoorsteen op de nok van het dak. In de gevels herkennen we meestal in het woongedeelte de voordeur, woonkamer- en slaapkamerramen, het opkamerraam en kelderraam. In het bedrijfs gedeelte zijn veelal nog de deeldeuren (grote staldeuren), de potstaldeuren (de kleinere staldeuren), kleine stalramen en eenvoudige deuren.

Bedstee met bedstee-kwast.

INTERIEUR

In het interieur van de boerderij zijn verschillende ruimtes te typeren. Daarbij speelde meestal het vermogen van de er wonende boer een rol. In eerste instantie was er nog geen gang en kwam men direct in de kamer binnen, de kamer met de schouw die het woonhuis verwarmde. Aangrenzend zijn een of meerdere slaapvertrek(ken) eventueel met bedsteden (slaapkasten). Daar

achter is de spoelkeuken te vinden, de zogenaamde geut. Hier vanuit zijn de opkamer, de kelder, de stal en het achtererf te bereiken. De opkamer is een kleine kamer die boven de ondiepe kelder gelegen is en vaak toegang tot de bovenruimte boven het woonhuis verschaft. Het bedrijfs gedeelte is in verschillende stukken ingedeeld. Als eerste de stal (later de modernere grupstal), waar de koeien stonden. Daarna de deel (ruimte achter de grote staldeuren), waar de wagens met het hooi in de boerderij werd gereden. Achteraan in de boerderij zijn vaak de stallen voor de overige dieren gelegen. Oorspronkelijk werd de verdieping alleen gebruikt voor het opslaan van het hooi. Pas later werd stilaan, de ruimte boven het woonhuis, in slaapvertrekken ingedeeld.

Bij Pinkeveer.

MATERIAAL

De boerderijen werden in beginsel samengesteld uit de materialen die kort bij de bouwplaats verkrijgbaar waren, zoals hout voor de constructie, leem voor de vloer en riet voor het dak. Later komen er ook industrieel geproduceerde materialen voor. In de overgebleven historische boerderijen zijn deze materialen nog volop zichtbaar. Denk aan het oud metsel-, voeg- en pleisterwerk, houten kozijnen en deuren (met sombere detailleringen), lemen vloeren, oude dakpannen, rieten daken etcetera.

BOUWSPOREN

Bouwsporen kunnen op elk onderdeel van de boerderij voorkomen. Ze laten de ontwikkeling van de boerderij zien en zijn zo de voeding voor cultuur- en bouwhistorici. Bouwsporen zijn onvervangbaar en niet na te maken.

KLEUR

Het is moeilijk te zeggen welke kleuren nu historisch zijn. Veel voorkomende exterieurkleuren zijn in ieder geval de kleuren groen en helder wit. In het interieur is de kleurstelling veel gevarieerder, vaak zien we op de muren in het woongedeelte de kleur lichtblauw en op de plafondbalken 'ossenkop-rood'. Het blijkt echter dat kleurenonderzoek op muren en houten delen pas echt de kleuren laat zien die karakteristiek zijn voor elk afzonderlijk pand. In elk geval zijn de kleurstellingen veelal somber van aard, met name het stalgedeelte wat daardoor ook ondergeschikt wordt aan het woongedeelte.

REACTIES

Meestal horen we weinig of niets na het verschijnen van een nieuwsbrief. Deze keer ontvingen we zelfs drie reacties. U treft ze hieronder aan, indien nodig (onder andere bij particulieren) geanonimiseerd, maar de schrijvers zijn natuurlijk wel bij de redactie bekend.

OPMERKELIJK

Beste redactie,

De uitweidingen in de rubriek opmerkelijk raken volgens mij kant noch wal. De opmerkingen over de koe bij het kalf geeft aan dat de redactie noch de politiek weten waar zij over praten. De opmerkingen over opeen gepakte koeien slaat werkelijke nergens op.

Jammer dat de maten bij de geplaatste staltekeningen er niet bij staan maar de m² stalruimte/leefruimte per koe en de m³ lucht zijn tegenwoordig vele malen groter dan vroeger.

Ik heb een beetje het idee dat de redactie te veel blijft hangen in het verleden. Nu er ook nog leden van B&E A-V praktiserend veehouder zijn lijkt het verstandig en gepast eerst jullie licht eens op te steken bij deze leden of eens binnen te lopen bij deze veehouders. De opmerking over een fatsoenlijk inkomen zijn terecht maar hebben niets te maken met de huisvesting van het vee maar meer met de aantallen (koeien: red) per veehouder en als gevolg hier van het ontbreken van weidegang. Onze maatschappij is weer opzoek naar een heilige koe als afleiding van het maatschappelijk falen. Kalf bij de koe en de kinderen vanaf 4 weken naar de crèche of dagopvang. Je mag kiezen. Bejaarden die nooit meer buiten komen. Asielzoekers die we aan de grens tegenhouden of duizenden mensen bij de voedselbank. Ik stel voor dat B&E A-V eens snel een bezoek brengt aan een modern melkveebedrijf.

Reactie redactie: Boerderij & Erf A-V richt zich voornamelijk op de oudere boerderij en ja, blijft daardoor in het oude hangen. En op de retourmail, waarin werd ingegaan op een uitnodiging voor een bezoek aan het melkveebedrijf van de reageerder, kwam nooit bericht terug.

OSSENBLOED

Veel dank voor jullie interessante editie.

Vraagje: Is ossenbloed inderdaad in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden het ingrediënt van de gelijknamige kleur (zijn daarvan sporen aangetroffen?) of gaat het om alleen om de naam. Zie ook Agriwiki:

Ossenbloed: De ruwe eikenhouten planken waarvan de topgevels werden gemaakt, hebben in principe geen verf nodig. Toch zijn ze vaak wel geschilderd, meestal in de kleur groen of bruin. Langs de grens komt daarnaast een roodbruine kleur voor: ossenbloed. De kleurstof werd gemaakt door moerasijzererts uit de omgeving, 'bonnis', fijn te malen en er vervolgens biest van een nieuwmelkse koe aan toe te voegen. Biest is door het hoge eiwitgehalte zeer kleverig. De simpel verkregen verfstof was zeer duurzaam. Eén laag ging soms wel een mensenleven mee! Niet alleen de topgevelschotten werden ermee geverfd, maar ook de balken van vakwerkhuizen en zelfs kisten en kasten in huis. Het echte ossenbloed wordt nu niet meer gebruikt, maar er is nog wel verf in deze kleur te koop. Ossenbloed is een benaming voor een kleur die heel bekend is bij leken, maar de schildervakman gebruikt deze term niet. Ossenbloed is namelijk geen pigment maar de naam van de kleur. Het pigment is rode oker of ijzeroxide rood.

Met vriendelijke groeten,

Vincent Voorhoeve AvB erfgoedadviseur.

Reactie redactie: Een mooie aanvulling voor onze uitgave Kleur op Boerderijen, waar er wel over wordt geschreven, maar niet zo detaillistisch. In een uitgave van de Heemkundige Kring Helmond staat dezelfde herkomst vermeld. Daar lezen we ook: In de middeleeuwen werden de luiken, veelal van eikenhout, ter bescherming ingesmeerd met ossenbloed (ossenkopbloed schrijft men elders: red) (...) Groen werd in de Franse tijd geïntroduceerd als de kleur van de welvaart. Veel van de rijke boeren kozen dan ook de kleur donkergroen voor hun luiken. Nog steeds zijn donkerrood en donkergroen de meest gebruikte kleuren voor luiken. De boerderijen met luiken in één kleur waren meestal van zelfstandige boeren. (Het aanbrengen van meerdere kleuren en patronen op de luiken zou uit de Franse Tijd stammen; veelal zijn dit pachtboerderijen.

OZB-WAARDE

Goedenavond,

Ik heb enkele vragen en misschien kunt u mijn hierbij helpen. Van de week heb ik de ozb-papieren weer ontvangen en hoopte dat de waarde nu wel wat zou zakken i.v.m. de huizenprijzen van de afgelopen jaren.

Helaas zijn de waardes nu weer aan het stijgen. In het verleden een keer bezwaar gemaakt wat een paar euro's scheelde. Maar het is toch bizar duur allemaal. Dit jaar zijn de percentages weer wat opgevoerd dus zo doende betalen we nogal wat.

Mijn boerderij wordt dubbel bewoond en dat wordt gezien als twee volwaardige woningen. Mag dat en is dat wel eerlijk?

Het ene deel is in 2016 sinds 2015 verhoogd met ruim 10% en het andere verlaagd met net 2%. Aan het pand is niets gewijzigd.

Verder wordt er nu ook verwacht dat ik het asbest moet gaan verwijderen wat mij een groot bedrag gaat kosten gezien dat er bij mij zo ongeveer 550 m² op ligt en dat wordt ook niet in mindering gebracht. Kan de stichting voor mij iets betekenen bij het bezwaar aan tekenen en of het asbest vraagstuk. (...).

Reactie redactie: Dat is inderdaad wrang. Het gaat hier om een gemeentelijk monument en je zou juist verwachten dat de gemeente wat omzichtig omgaat met dergelijke objecten. Dat is echter niet mogelijk, want anders ontstaat er rechtsongelijkheid. De reactie is overigens wel reëel. Als je nieuwe dakpannen wil, kun je dat zo doen, maar als je je rieten dak van je monument wil vervangen, moet je vergunning vragen (logisch) en een stevig bedrag aan bouwleges betalen (onlogisch).

REDACTIE EN SAMENSTELLING

Dick de Jong - Bureau Tekstwerk m.m.v. Jenny Mollema-Gons
Buitendams 51 - 3371 BA Hardinxveld-Giessendam - 0184-615094 - ditekst@planet.nl
FOTO'S: Collectie Boerderij & Erf A-V, Bureau Tekstwerk en Internet

SECRETARIAAT BOERDERIJ & ERF A-V:

Sluis 57 ▪ 2964 AT Groot-Ammers ▪ 0184-661425/06-53759618
secretariaat@boerderijenerf.nl ▪ bank NL14RABO0325074739
website: WWW.BOERDERIJENERF.NL IBAN

Europees Landbouwfonds voor
plattelandontwikkeling

Europa investeert in het platteland

Was bleken op de bleek.

